

ДЭЭРЭМДЭХ ГЭМТ ХЭРЭГ ҮЙЛДСЭН ХОРИГДЛЫН СЭТГЭЛ ЗҮЙН ХЭВ ШИНЖИЙГ ТОДОРХОЙЛОХ НЬ

DETERMINING THE PSYCHOLOGICAL STATE OF THE PRISONER WHO
COMMITTED ROBBERY

Н.Анар

*Эрдэм шинжилгээний нэгдсэн хүрээлэнгийн Шүүхийн
шийдвэр гүйцэтгэл судлалын төвийн эрдэм
шинжилгээний ажилтан, хошууч*

Товч утга: Шинэчлэн найруулсан 2015 оны Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 17.2 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт илээр, хүч хэрэглэхгүйгээр дээрэмдэх буюу булаах гэмт хэргийг тусгасан, мөн хуулийн тусгай ангийн 17.2 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт хүч хэрэглэж, хүч хэрэглэхээр заналхийлж довтолсон бол гэж дээрэмдэх гэмт хэргийн үндсэн шинжийг хүндрүүлэх бүрэлдэхүүнд тусгасан.

Түлхүүр үг: Эрүүгийн хууль, гэмт хэрэг, нийгэмшүүлэх ажил, дээрэм, булаалт.

Abstract: Section 1 of Article 17.2 of the revised Criminal Law of 2015 includes the crime of robbery or extortion without the use of force, and Section 2 of Article 17.2 of the Special Section of the Law aggravates the main features of robbery crimes if an attack is made using force or threatens to use force. was included in the composition.

Keywords: Criminal law, crime, social work, robbery, and extortion.

Төрийн үндсэн чиг үүрэг нь хүний эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах орчин, нөхцөлийг бүрдүүлэхэд чиглэх ба энэхүү чиг үүргийг хэрэгжүүлэхэд аливаа гэмт халдлагаас хамгаалах, хэрэв аливаа халдлагад өртсөн тохиолдолд буруутай этгээдэд тохирсон шийтгэл ногдуулах, зөрчигдсөн эрхийг нөхөн сэргээх үйл ажиллагаа чухал байдаг. Шинэчлэн найруулсан 2015 оны Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 17.2 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт илээр, хүч хэрэглэхгүйгээр дээрэмдэх буюу булаах гэмт хэргийг тусгасан, мөн хуулийн

тусгай ангийн 17.2 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт хүч хэрэглэж, хүч хэрэглэхээр заналхийлж довтолсон бол гэж дээрэмдэх гэмт хэргийн үндсэн шинжийг хүндрүүлэх бүрэлдэхүүнд тусгасан. Монгол Улсад сүүлийн 10 жил үйлдэгдсэн дээрэмдэх гэмт хэргийн тоог харахад:

Он	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Тоо	552	620	686	537	474	1233	1497	868	404	366	485

Харин гэмт хэрэг бүртгэгдсэн гаргаар нь авч үзвэл 63 буюу 13.0 хувь нь даваа гарагт, 70 буюу 14.4 хувь нь мягмар гарагт, 54 буюу 11.1 хувь нь лхагва гарагт, 83 буюу 17.1 хувь нь пүрэв гарагт, 78 буюу 16.1 хувь нь баасан гарагт, 67 буюу 13.8 хувь нь бямба гарагт, 70 буюу 14.4 хувь нь ням гарагт бүртгэгдсэн бол, гэмт хэрэг бүртгэгдсэн газрын хувьд 323 буюу 66.6 хувь нь гудамж, талбайд, 65 буюу 13.4 хувь нь гэр орон сууцанд, 45 буюу 9.3 хувь нь олон нийтийн газарт, 17 буюу 3.5 хувь нь аж ахуй нэгжид, 3 буюу 0.6 хувь нь нийтийн тээвэрт, 32 буюу 6.5 хувь нь бусад газарт үйлдэгджээ.

2023 оны эхний хагас жилийн байдлаар 422 хүн гэмт хэрэгт холбогдон шалгагдсан нь өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 134 буюу 46.5 хувиар өссөн. Холбогдогчдын 22 буюу 5.2 хувь нь эмэгтэй, 400 буюу 94.8 хувь нь эрэгтэй, 99 буюу 23.5 хувь нь 14-17 насны хүүхэд байгаа нь өмнөх оны мөн үеэс эрэгтэй хүн 125 буюу 45.5 хувиар, эмэгтэй хүн 9 буюу 69.2 хувиар, хүүхэд 73 буюу 3.8 дахин тус тус өссөн бөгөөд 495 иргэн хохирч үүнээс 45 хүн гэмтсэн нь өмнөх оны мөн үетэй харьцуулбал хохирсон хүн 122 буюу 32.7 хувиар, гэмтсэн хүн 10 буюу 28.6 хувиар тус тус өссөн байна. Хэргийн улмаас иргэнд учирсан 9428.4 сая төгрөгийн хохирлын 1536.4 сая төгрөг буюу 16.3 хувийг нөхөн төлүүлж, 67.1 сая төгрөгийн хөрөнгө битүүмжилсэн нь өмнөх оны мөн үеэс учирсан хохирол 8886.5 сая төгрөг буюу 17.4 дахин, нөхөн төлүүлсэн хохирол 1237.8 сая төгрөг буюу 5.1 дахин, битүүмжилсэн хөрөнгө 56.0 сая төгрөг буюу 6.0 дахин тус тус өссөн байна.

Гэмт хэргийн мэдээллийн санд бүртгэгдсэн бусдын эд хөрөнгийг дээрэмдэх гэмт хэргийн шалтгаан, нөхцөлийг авч үзвэл, 82.1% нь ашиг олох, шунахай зорилго, 5.6 хувь нь эрхэлсэн тодорхой ажилгүй, 5.4% нь айлган сүрдүүлсэн, 4.0% нь тус бүр архи согтууруулах ундаа хэрэглэсэн, танхай байдал, 1.2% нь амьжиргааны эх үүсвэргүй, 1.0% нь хувь хүний ёс суртахууны доголдолтой, 0.4% нь бэлгийн гаж сонирхол, 0.2% нь тус бүр ёс суртахууны доголдол, итгэл эвдсэн, 4.6% нь бусад шалтгаан нөхцөлийн улмаас үйлдсэн байна гэсэн тоон судалгаа байна. Иймд дээрэмдэх гэмт хэрэг үйлдсэн хоригдлын сэтгэл зүйн хэв шинжийг тодорхойлохыг оролдсон судалгааны ажлыг доор цухас дурдвал:

Сэтгэл зүйн шинж, темперамент (латины temperameotum) бол хүний үйл явдал, төрх байдал, зан аашинд илрэн гарч буй сэтгэл зүйн төрөлхийн

шинж чанар болно. Өөрөөр хэлбэл бидний сэтгэцийн үйл ажиллагааны тогтвортой бөгөөд зүй тогтол харьцаа, мэдрэлийн тогтолцооны хэв шинжийн онцлог юм гэж тодорхойлсон байдаг.

Темперамент гэдэг нэр томьёо нь заримдаа “хүч”, “хурд” гэсэн утгыг илэрхийлдэг боловч сэтгэл судлалын шинжлэх ухаанд монгол хэлнээ буулгавал зан авир, авир араншин, зан араншин, зан ааш, төрх араншин гэх мэт утгыг илэрхийлсэн байна. Ер нь хүн аль эрт үеэс өөрсдийгөө хэд хэдэн хэв шинж, төрөл, ангилалд багтаан тодорхойлох болсон байна. Ромын философич, эмч Клавий Гален хүний бие махбодын үйл ажиллагааг “галенизм” буюу хэд хэдэн шингэнээс бүрдсэн гэж үздэг онол дээрээ суурилсан бие хүний хэв маяг, төрлүүдийн тухай ойлголтыг бий болгосон. Гэхдээ Галенизмын сургаалаас өмнө (МЭӨ 495-435 онд) эртний Грекийн философич Эмпедокл дөрвөн ялгаатай чанаруудын тухай тайлбарласан нь дэлхий (хүйтэн ба хуурай) агаар (дулаан ба нойтон), ус (хүйтэн ба нойтон), гал (дулаан ба хуурай) хэмээн оршин байдаг шинж найрлагуудын тухай дурдсан байдаг.

Харин эртний Грекийн эмч Гиппократ (МЭӨ 460-370 онд) дээрх шинж найрлагуудыг хүний биед байдаг бөгөөд тэдгээр нь тэдгээр нь зан чанарыг илэрхийлдэг “Шингэн”-ий онол болгон өөрчлөн хөгжүүлсэн. Тэрээр хүний биед байдаг цус, цөс, тунгалаг шингэн, хар цөс зэрэг дөрвөн шингэний харьцаа чухал гэж үзэж байжээ. Хүний биед цус зонхилж байвал сангвиник, цөс их бол холерик, хар цөс их бол меланхолик, тунгалаг шингэн давамгайлж байвал флегматик хэв шинжийн темперамент илэрнэ гэж таамаглаж байсантай холбоотойгоор темпераментын дөрвөн хэв шинжийг нэрлэх болсон. Харин сүүлд 1947 онд Ханс Айзенк темперамент бол төрөлхийн, биологийн шинжтэй байдаг гэдгийг нотолж байжээ.

Харин оросын эрдэмтэн И.П Павловын (1836-1949) судалгаа шинжилгээний дүгнэлтэд темпераментын физиологийн үндсийг шинжлэх ухааны үүднээс мэдрэлийн тогтолцооны 3 үндсэн шинж чанарын тухай сургаалыг анх гаргасан юм. Хөөрөл саатал гэдэг нь мэдрэлийн хоёр үндсэн процесс уураг тархины дээд гадаргад явагддаг. Энэ хоёр чухал процесст дараах шинж чанартай байдаг. Үүнд:

1. Хөөрөл саатал хоёрын хүч: Энэ нь мэдрэлийн эсийн ажиллах чадвар, тэсвэр давамгай чанараас хамаарна;
2. Хөөрөл саатал хоёрын харьцаа буюу баланс: Өөрөөр хэлбэл энэ хоёрын аль нь давуу аль нь дутуу байгааг үзүүлсэн чанар, энэ хоёрын процессын хөдөлгөөн буюу нэг нэгийгээ халж солих хурд болно.

Өөрөөр хэлбэл хүний сэтгэл зүйн хөөрөл саатал хоёрын хүч харьцаа хөдөлгөөнөөр бий болсон чанарыг мэдрэлийн тогтолцооны үндсэн хэв шинж гэж нэрлэдэг байна.

Ийнхүү бие хүний сэтгэл зүйн хэв шинжийн талаарх ойлголтыг Швейцарын сэтгэцийн эмч Карл Густав Юнг (1887-1961) гаргасан бөгөөд 1904 онд сэтгэл зүйн оношилгоо, сэтгэл мэдрэлийн туршилтын лаборатори нээн ажиллуулж байжээ. Тэрээр “Миний амьдрал тэр чигээрээ бие хүний нууцад нэвтрэн орох гэсэн нэг л зорилго, нэг л чиг хандлагатай бөгөөд би бүх л бүтээлээ үүнд зориулах болно” хэмээн өгүүлж байсан ба 1921 онд “Сэтгэл зүйн хэв шинжүүд” бүтээлээ гаргажээ. К.Г Юнг бүх хүмүүсийг:

- гадагшаа чиглэсэн хэв шинж;
- дотогшоо чиглэсэн хэв шинж гэсэн хоёр хэв шинжид хуваасан байна.

Гадагшаа чиглэсэн хэв шинж буюу экстраверт хэв шинжтэй хүмүүс нь сэтгэцийн үйл ажиллагаа гадагш буюу бусад руу хандсан, өөрийгөө бусдад чөлөөтэй илэрхийлэх хандлагатай, нээлттэй, нийтэч харилцаатай, харилцааны ур чадвар сайтай байдаг.

Харин дотогшоо чиглэсэн буюу интраверт хэв шинжийн хүмүүс нь сэтгэцийн үйл ажиллагаа нь өөр рүүгээ, дотогшоо чиглэгдсэн ганцаардмал, харилцааны ур чадвар муутай, түгжигдмэл хүмүүс юм.

Ийнхүү үндсэн хоёр хэв шинжээс гадна холимог хэв шинж буюу экстраверт, интраверт шинжүүдийг өөртөө агуулсан гуравдагч хэв шинж байдаг байна.

Гадагшаа чиглэсэн хүмүүс нь өөрийгөө илэрхийлэх чадвар сайтай бодсон, санасан сэтгэл хөдлөлөө гадагш нь илэрхийлдэг тул стресст өртөх нь бага буюу хэрэв стресст өртвөл стрессээ тайлах ур чадвартай, бодол санаагаа бусадтай хуваалцаж шийдвэр гаргадаг хүмүүс байна.

Дотогшоо чиглэсэн хүмүүс нь стресс тайлах ур чадвар багатай тул стресст өртөмхий, дотоод шалтгаант сэтгэцийн эмгэгүүд илрэх магадлал өндөр хүмүүс гэж үздэг.

Амвеверт буюу холимог хэв шинжийн хүмүүс гэдэгт ихэнх хүмүүсийн сэтгэл зүйн хэв шинж багтааж болдог байна.

Ийнхүү сэтгэл зүйн хэв шинж нь хүний зан ааш төрх байдлын нэг үндэс болох нь маргаангүй иймээс авир араншин нь хүний бүх үйл байдалд зохих хэмжээгээр нөлөөлдөг байна. Харин уул хүний чиг зорилт мэдлэг чадвар дадал, зүй дадлага зэрэг нийгмийн туршлагаас хамаарч авир араншны гаднах илрэлд өөрчлөлт орж болдог байна. Гэвч бид авир араншин бүрийн ерөнхий онцлогийг урьдчилан мэдэх нь чухал.

Холерик хүн нь цочмог шаралхуу ааштай хурц бөгөөд хурдан омголон зантай түргэн ааштай дүрс хийн уурлах нь цөөнгүй, тогтворгүй боловч дайчин байдалтай урам зориг нь хувирахдаа түргэн, орчиндоо маш идэвхтэй ханддаг. Хөөрлийн процесс давуу их учир ийм байдалтай байдаг. Холерик хүн нь мэдрэл сэтгэлийн талаар ядрах нь бага ажил үйлсэд эрч хүч сайтай хөнгөн гавшгай байдаг. Ажил хэрэгт ухамсартай хариуцлагатай хандах чанар шинжийг төлөвшүүлэх шаардлагатай, ганцаардмал, явцуу байдалд дургүй буюу хамтач нийтэч үзэлтэй бусадтай нөхөрлөж санаа бодлоо тулган хүлээлгэх зууралдах нь их өөрийгөө хэтрүүлэн үнэлэх нь элбэг, зориг зүрх их шаардах юмнаас айж шантардаггүй. Ажилд идэвхтэй эрч хүчээр сайн магтуулах дуртай байдаг.

Сангвиник хүн нь гавшгай сэргэлэн юм юмыг сонирхдог сэтгэлийн хөдөлгөөн гүнзгий биш, цовоо бөгөөд нийтэч, ажил амьдралд хүртээмжтэй, хүмүүстэй танилцахдаа амархан, орчиндоо хандах нь идэвхтэй хэнэггүй занд дургүй хүмүүс байдаг. Бусдаас түрүүлж хүмүүстэй ажил хэргийн холбоо, санаа сэтгэлийн харилцаа амархан тогтоодог. Гавшгай уриалагхан ямагт ажилдаа завгүй бусдыг хэлсэн даалгасныг дагах нь амархан. Өөрийнхөө бодлыг батлах үед ч гэсэн бусадтай зөрөхгүйг хичээдэг.

Флегматик хүн нь хүчтэй хэв шинжийн боловч хөөрөл саатлын хөдөлгөөн, солигдол нь удаан буюу хөшүүн, тайван хөдөлгөөн тогтуун байдалтай дуу цөөн, биеэ хянан барьдаг сэтгэлийн гадаад илрэл нь сул буюу бүдэг харин ажлын чанар нь сайн аливаа асуудалд буурь суурьтай хандах нь их байдаг. Сахилга бат сахих нь амархан бусдын үг ятгалгыг даган дуурайх нь олонтой. Сайшаан дэмжсэн, зэмлэл буруу шаасан үг яриаг ойлгох мэдрэн хүлээж авахдаа сайн, ажил хэрэгт хариуцлага сайтай болгоход хэцүү биш хүн байдаг.

Меланхолик хүн нь буурьтай дүнсгэр зантай бөгөөд зарим талаар бүрэг ичимхий, гунигтай байдалтай болдог, хянуур боловч зөөлөн, уриалагхан зан энэ хэв шинжийн хүмүүст бий. Мөн эмзэг сэтгэлтэй, бага ч гэсэн бүтэлгүй явдалд дургүй, сэтгэл санаа нь зовох нь их, орчиндоо хандах сэтгэлийн гадаад илрэл бага энэ хэв шинжийн сайн тал нь өндөр мэдрэмжтэй байдаг. Даалгасан ажил хэрэгт хариуцлагатай хандах чанар сайтай үүргээ заавал биелүүлэхийг хичээдэг ажлын чанар чансаа нь ч сайн. Шинэ нөхцөл байдалд дасахдаа амаргүй, удаан гомдохдоо амархан сэтгэл санааны хувьд өөрийгөө ганцаардуулж болох тийм сэжигч эмзэг байдал ихтэй байдаг.

Дээрх дурдсан дөрвөн үндсэн авир араншны онцлог нь амьдрал ахуй хүмүүжлийн нөхцөлөөс хамаарч хувирч өөрчлөгдөх нь бий өөрөөр хэлбэл тэр онцлогийг харьцангуйгаар ойлгодог байна.

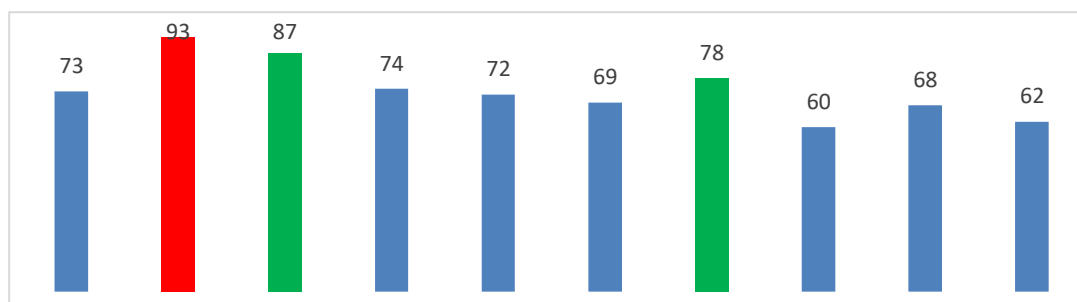
Оросын ахмад сэтгэл судлаач В.С.Мерлин “Темпераментын үүргийг ургамлын хөгжилд газрын хөрс ямар үүрэгтэй байдагтай адилтган үзэж болох юм” Үр нь жижиг боловч хөрснөөс болж гадаад байдал ургацын хувьд өөр өөр ургамал гардаг гэвч түүн дээр ямар ургамал ургах нь хөрснөөс хамаарахгүй гэж тайлбарласан. Үүний нэгэн адил темпераментын шинж чанар нь гадаад орчны болон хүмүүжлийн нөлөө үйл туссан сэтгэл зүйн тийм үндэс болгодог гэж бичсэн байдаг.

Темперамент зан төлөв хоёр нь аль аль нь хүний биеэ авч яваа байдал болон нийгмийн харилцааг тусгах боловч нэг зүйл биш юм. Темперамент нь бие хүний нийгмийн онцлог шинжүүдийг бүрэн тусган тодорхойлоогүй, өөрөөр хэлбэл хүний темпераментын онцлогоор нь түүний нийгмийн дотор эзлэх байр суурь нийгмийн зорилго чиглэл болон үнэнч шудраг байдал, хөдөлмөрч шаргуу чанар тэсвэр хатуужил, идэвх санаачлаг үүрэг хариуцлага, зэрэг хүн өөртөө болон нийгэм хамт олон хөдөлмөрт харилцах харилцааг илэрхийлсэн бүхий л шинжүүдийг тогтоон тодорхойлоогүй билээ. Жишээ нь, нэг янзын адилхан темпераменттай хүмүүс нь нийгмийн дотор биеэ өөр өөр янзаар авч явдаг. Тийм учраас хүний зөвхөн темпераментын зарим нэгэн илэрхийллээр түүний нийгмийн доторх бүхий л харилцааг тодорхойлж болохгүй.

Зан төлөв темпераментын хоорондын харилцан холбоо үлэмж нарийн бөгөөд адил төстэй тал олон байдаг. Флегматик, холерик темпераментын хүмүүсүүдийн өөртөө шүүмжлэлтэй хандах байдал өөр өөр илэрхийлэгддэг. Флегматик темпераментын хүмүүс нь өөрийн гаргасан алдаанд ул суурьтай үндэслэлтэй хандаж нарийн дүн шинжилгээ хийж чаддаг байхад холерик темпераментын хүн нь юманд түргэн огцом ширүүн ханддаг учир өөртөө шүүмжлэлтэй хандах чадвар сул бөгөөд өөрийн дутагдал доголдлыг элдвээр зөвтгөхийг эрмэлздэг онцлогтой. Темперамент ба зан төлөвийн физиологи үндэс нь өөр өөр механизмаар явагддаг бөгөөд физиологи үндэс нь дээд мэдрэлийн үйлийн хэв шинж юм. Харин зан төлөв нь хүний амьдралын нөхцөл хүмүүжлийн ажлын агуулга арга хэлбэрийн үйлчлэх нөлөөгөөр бүрэлдэн төлөвшдөг гэж үздэг байна.

Дээрэмдэх гэмт хэрэг үйлдсэн хоригдлын нийтлэг хэв шинжийг тодорхойлох, нийгмийн байдалтай холбон судалж, тэдгээрийн хоорондох холбоо хамааралд шинжилгээ, дүгнэлт гаргах зорилготой судалгааг явуулсан болно. Тус судалгаанд 413, 421, 425, 435, 445, 437, 439, дүгээр нээлттэй, хаалттай хорих анги, Сургалт-хүмүүжлийн тусгай байгууллагад Эрүүгийн хуулийн 17 дугаар зүйлийн 17.2-оор ял эдэлж буй хоригдлыг хамруулсан.

Судалгааны түүвэрт хийсэн шинжилгээний ерөнхий үзүүлэлт:

	Гипертим буюу амьдралын эрч хучтэй	Хөөрүү хэв шинж буюу амархан хөөрдөг онцлогтой хүн	Сэтгэл хөдлөмтгий хэв шинж	Педант буюу дүрэм журмыг баримталдаг нямбай хүн	Түгшүүрт хэв шинж	Циклотим хэв шинж сэтгэл санаа амархан өөрчлөгдөмтгий	Баглан харуулагч хэв шинж, олонь дунд байх дуртай	Хувирамтгай буюу тогтворгүй хэв шинж	Дистим буюу цуцамтгай хэв шинж	Экзальт буюу хэт мэдрэмтгий хэв шинж
нийт түүврийн тоо	105	105	105	105	105	105	105	105	105	105
дундаж	2.54	2.80	2.71	2.53	2.46	2.39	2.59	2.26	2.49	2.39
Хүчтэй илэрсэн хувь	69.5	88.6	82.9	70.5	68.6	65.7	74.3	57.1	64.8	59
Std. Хазайлт	0.747	0.578	0.661	0.773	0.844	0.882	0.743	0.910	0.761	0.803
доод утга	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
дээд утга	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3

Хөөрүү буюу сэтгэл зүйн хувьд амархан хөөрдөг хэв шинжийн хоригдлын онцлог:

Энэхүү хэв шинжийн хоригдол нийтлэг байдлаар бусадтай харилцаанд татагдан орохдоо дургүй, аман ба аман бус харилцааны хариу үйлдэл нь маш удаан, идэвхгүй үлбэгэр байдалтай байдаг. Бусдаас ямар нэг зүйлийг олон дахин шаардах, зөрүүдлэх, биеэ тоох бусад хоригдлын дунд нөлөө бүхий харагдахыг хичээх, бүдүүлэг хараалын үг ихээр хэлэх, бусдыг өөрийн дураар байлгах атаман байх сонирхолтой байдаг байна. Энэхүү нөхцөл байдлыг тодруулан харуулж буй зүйл нь судалгааны түүврийн 83.8 хувь нь үргэлж бусдын тэргүүнд тооцогдохыг хүсдэг, 74.3 хувь намайг доромжилбол би их эмзэглэдэг, 87.6 хувь нь намайг гомдоосон хүнийг амархан мартаж чадахгүй,

93.3 хувь нь өөрийн сонирхлыг тууштай хамгаалдаг, 87.6 хувь нь өөрийн үзэл бодлоо бусдад чөлөөтэй хэлдэг гэж хариулснаас харж болохоор байна.

Харин сэтгэл санаа нь хэвийн тайван байгаа үедээ тэдэнд өөриймсөг, нягт нямбай, хүүхэд болон амьтдад дуртай гэх зэрэг олон сайн шинж чанарууд тод илэрдэг боловч сэтгэл нь хөөрч, дургүй нь хүрсэн үедээ уур уцаартай, огцом зантай, өөрийгөө удирдан залах, хянах чадвар муутай болж хувирдаг байна.

Хоригдлын хөөрүү хэв шинжийг тодорхойлсон үзүүлэлт:

Сэтгэл хөдлөмтгий хэв шинжийн хоригдлын онцлог:

Ийм хэв шинжийн хоригдол цөөн тооны зориуд сонгосон хүмүүстэй ойр дотно харилцаа тогтоож, “үг хэлэхгүй” ойлголцдог байхыг ихэд хүсдэг зожиг, хүйтэн хөндий, сэтгэлийн хөдлөл тогтворгүй байдаг байна. Энэхүү нөхцөл байдал нь судалгааны явцад заримдаа хүнтэй ярихаас илүү амьтантай байхыг илүүд үздэг гэсэн асуултад 97 буюу 92.4 хувь нь тийм гэсэн хариулт өгснөөр илэрхийлэгдэж байна.

Харилцааны үед гол төлөв идэвхгүй байр суурь баримтлах учраас төдийлөн зөрчил зөрөлдөөнд ордоггүй. Гомдол дургүйцлээ сэтгэл дотроо хадгалж гадагш гаргахгүй байхыг цаг үргэлж хичээж байдаг сэтгэцийн үйл нь дотогшоо чиглэсэн (интроверт) хүн юм. Энэ нь хоригдлоос авсан судалгаанаас харахад ямар нэгэн хүндрэл бэрхшээл, зовлон учрахад дотроо шаналдаг гэж 91 буюу 86.7 хувь нь хариулсан байна.

Сэтгэл хөдлөмтгий энэхүү хэв шинжийн сөрөг шинж хэт мэдрэмтгий, байнга уйлдаг, сэтгэлийн хөдөлгөөнөө барих чадвар султай байдаг онцлогтой. Тэгвэл судалгаанд оролцогч хоригдлын 91 буюу 86.7 хувь нь эмгэнэлт үйл явдал харуулсан кино үзэх, өрөвдөлтэй зүйл ярилцахад уйлдаг, сэтгэл их хөдөлдөг гэсэн хариултын үр дүнгээс харж болохоор байна.

Эерэг шинж чанарууд нь: хүнлэг зан, бусдын төлөө сэтгэл зовж, амжилтыг нь хуваалцдаг, үүргээ дээд зэргээр мэдэрдэг, хэлсэн үгэндээ хүрдэг зантай байдаг.

Хоригдлын сэтгэл хөдлөмтгий хэв шинжийг тодорхойлсон үзүүлэлт:

Батлан харуулагч хэв шинж, олны дунд байх дуртай хоригдлын онцлог:

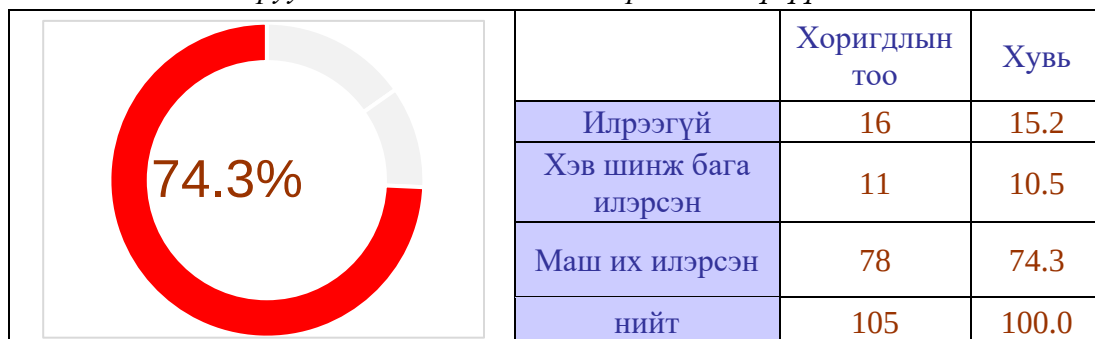
Харилцаанд амархан татагдан ордог, манлайлагч байх дуртай, эрх мэдэл, сайшаал урамшууллыг бүхнээс дээгүүр тавьдаг зэрэг онцлог зан чанартай гэж үздэг. Харин судалгааны үр дүнгээс харахад дээрэмдэх гэмт хэрэг үйлдсэн хоригдлын 77.1 хувь нь бусдын анхаарлын төвд байх дуртай, 77.3 хувь нь би бага байхдаа олны өмнө гарч шүлэг унших, дуу дуулах гэх мэт зүйлийг олны өмнө хийх дуртай байсан гэж хариулсан байна.

Тэдний хувьд бусад хүмүүстэй дасан зохицохдоо гарамгай хэдий ч ийм зөөлөн аядуу харилцааны цаана хэнтэй ч маргалдаж, цэц булаацалдахад бэлэн зан байдал нуугдаж байдаг байна. Тэгвэл судалгаанд оролцогчдын 80 хувь нь хэн нэгэнтэй зөрчилдсөний дараа дахин уулзахад тэсвэрлэшгүй мэт санагддаг уу гэсэн асуултад үгүй гэж хариулсан нь энэхүү нөхцөл байдлыг тодруулан харуулж байна.

Энэхүү хэв шинжийн хүний онцлог нь хэт их биеэ тоосон, бүхнээс илүү байх гэсэн оролдлоготой, цаг үргэлж зөрчил зөрөлдөөн үүсгэдэг атлаа өөрийгөө байнга зөвтгөж хамгаалдаг байдлаараа эргэн тойрны хүмүүсийнхээ дургүйг хүргэдэг байна. Мөн харилцааны үед эелдэг зөөлөн, жүжиглэх авьяастай, сэргэлэн бусдыг өөртөө татаж чаддаг, өвөрмөц сэтгэдэг, хөдөлгөөний эвсэл сайтай зэрэг талаараа харилцагчдаа бахдах сэтгэл төрүүлж чаддаг онцлогтой байдаг. судалгаанд оролцсон хоригдлуудын хувьд 88.6 хувь нь би ямар ч нөхцөл байдалд амархан дасаж чаддаг гэсэн бол 79.1 хувь нь намайг хайрладаггүй, хүндэлдэггүй, үнэлдэггүй хүнтэй юу ч болоогүй мэт харилцаж чаддаг гэж хариулсан байна.

Батлан харуулагч хэв шинжийн хоригдлын сул чанар нь амиа бодох, худал хуурмаг, өөрийгөө байнга магтдаг, ажлаас хойш суух хандлагатай зэрэг дутагдалтай байдаг. Харин судалгаанд оролцогч хоригдлын 89.5 хувь нь ямар ч дүрд хувирч чаддаг талаараа илэрхийлсэн бол 96.2 хувь нь бэрхшээлийг хялбархан зохицуулах чадвартай гэж өөрсдийгөө үнэлсэн байна.

Батлан харуулагч хэв шинжийг тодорхойлсон үзүүлэлт:

Гипертим буюу амьдралын эрч хүчтэй хэв шинжийн хоригдлын онцлог:

Ийм хэв шинжийн хоригдол хэтэрхий яриа, бусадтай байнгын харилцаанд орж байдаг, дохио зангаа, дүрслэл, хэл ярианы бус харилцаа нь маш сайн хөгжсөн, шоронгийн үг хэллэг, яриагаар ярих хандлагатай байдгаараа онцлогтой.

Мөн энэхүү хэв шинжтэй хоригдолтой харилцахад цаг үргэлж ярьж байгаа сэдвээсээ хазайж булзааруулах, өөрийгөө дөвийлгөх анхаарлын төвд байх гэсэн оролдлого хийх хандлагатай. Ийм зан байдлаасаа болоод тэд ажил үүргийн болон гэр бүлийн харилцаанд төдийлөн нухацтай хандахгүй, цаг үргэлж зөрчил зөрөлдөөнд ордог учир харилцааны хувьд анхаарах шаардлагатай тулгардаг байна.

Энэхүү нөхцөл байдал нь судалгааны явцад та дэгэлзүүр хүн мөн үү гэсэн асуултад 73 буюу 69.5 хувь нь тийм гэсэн хариултыг өгсөн бол та ихэвчлэн элдэв зүйлд санаа зоволгүй зугаатай байж чаддаг уу гэсэн асуултад 84 буюу 80 хувь нь мөн тийм гэж хариулсан зэргээс харж болохоор байна.

Нөгөөтээгүүр тэд элдэв зөрчил зөрөлдөөнийг өөрсдөө санаачилж өдөөдөг боловч хүмүүс тэдэнд энэ байдлыг нь анхааруулж хэлэхэд маш ихээр дургүйцдэг онцлогтой.

Өөрөөр хэлбэл энэхүү хэв шинжийн хоригдол бусдад таалагддаггүй, хүмүүсийг өөрөөс нь холдуулдаг хөнгөн хуумгай, буруу үйлдэл хийхдээ төдийлөн сэтгэл зовдоггүй, амархан уурлаж уцаарладаг, юм бүхэнд оролцдог, өөрийнхөө хүлээсэн үүрэгт ажилдаа төдийлөн сэтгэл гаргадаггүй, ухамсарладаггүй гэх зэрэг шинж чанарууд мөн илэрдэг. Тэд хатуу сахилга

бат, нэг хэвийн үйл ажиллагаа, ганцаараа байх зэргийг тэвчиж чаддаггүй онцлогтой байдаг байна.

Хоригдлын эрч хүчтэй хэв шинжийг тодорхойлсон үзүүлэлт:

Дүгнэлт: Судалгаанд оролцсон дээрэмдэх гэмт хэрэг үйлдсэн хоригдлын 74.3-88.6 хувь нь зан төлөвийн хэв шинжийн хувьд хөөрүү буюу сэтгэцийн хувьд амархан хөөрдөг, сэтгэл хөдлөмтгий, батлан харуулагч буюу олны дунд байх дуртай хэв шинж давамгайлсан хоригдол эзэлж байна.

Энэхүү хэв шинжүүдийг бүрдүүлж байгаа үзүүлэлт тус бүрээр нь авч үзэхэд бусадтай харилцаанд татагдан орох дургүй, аман ба аман бус харилцааны хариу үйлдэл нь маш удаан, идэвхгүй үлбэгэр байдалтай, зориуд сонгосон хүмүүстэй ойр дотно харилцаа тогтоож, “үг хэлэхгүй” ойлголцдог байхыг ихэд хүсдэг зожиг, хүйтэн хөндий, сэтгэлийн хөдлөл тогтворгүй боловч манлайлагч байх дуртай, эрх мэдэл, сайшаал урамшууллыг бүхнээс дээгүүр тавьдаг. Бусдаас ямар нэг зүйлийг олон дахин шаардах, зөрүүдлэх, биеэ тоох бусад хоригдлын дунд нөлөө бүхий харагдахыг хичээх, бүдүүлэг хараалын үг ихээр хэлэх, бусдыг өөрийн дураар байлгах атаман байх сонирхолтой байдаг зэрэг нь дээрэмдэх гэмт хэрэг үйлдсэн хоригдлын нийтлэг хэв шинжийг нэмэгдүүлэх бодит шалгаан болж байна гэж үзэж байна.

Санал-зөвлөмж: Дээрэмдэх гэмт хэрэг буюу бусдын эд хөрөнгийг хүч хэрэглэн авах гэмт хэрэг үйлдсэн хоригдлын сэтгэл зүйн нийтлэг хэв шинжид хийсэн судалгааны дүнг нэгтгэн дүгнэж үзвэл аливаа зүйлд ухамсартай, хариуцлагатай хандах шинж чанар сул байгаа тул хорих байгууллагын сэтгэл зүйч, нийгмийн ажилтны зүгээс хоригдол өөрийгөө хянах сэтгэл зүйн хөтөлбөрт хамруулах, хөдөлмөрт хандах хандлагыг төлөвшүүлэхдээ ажлын гүйцэтгэлийг чанараар үнэлэх, даалгасан ажлыг дуусгасан байдал эсхүл эхлүүлсэн ажлын гүйцэтгэлийн оролцоог харах, хөдөлмөр бүтээмжийг өөрт нь болон нийгмийн сайн сайхан байдалд зориулагдсан гэдгийг ойлгуулахад чиглэгдсэн хяналт тавих, сэтгэл зүйн зөвлөгөөг тогтмол өгч, гарч буй өөрчлөлтийг урамшуулж байх шаардлагатай.

Мөн ганцаардмал, явцуу байдалд дургүй буюу хамтач, нийтэч үзэлтэй, бусадтай нөхөрлөж санаа бодлоо тулган хүлээлгэх, зууралдах нь их, өөрийгөө хэтрүүлэн үнэлэх нь элбэг учир хамтын буюу бүлгийн уулзалт зөвлөгөөнд тогтмол хамруулах, сонсох, хүлээцтэй байх чадварыг хөгжүүлэхэд чиглэгдсэн нийгэмшүүлэх сургалтад хамруулах, хүн бүрийн оролцоотойгоор явагддаг ажил хөдөлмөр, тэмцээн уралдаанд хамруулж байх нь хувь хүний хөгжилд илүү чухал нөлөөтэй юм гэж үзсэн.¹

---o0o---

¹“Гэмт хэрэгтний нийтлэг хэв шинж, сэтгэхүйн онцлог / дээрэмдэх гэмт хэрэг үйлдсэн хоригдлын жишээн дээр/ сэдэвт хавсарга судалгааны ажлын тайлангаас. Уб., 2023